

híján. Egy másik probléma azokat érinti, akik a magyar irodalommal, vagy nyelvészettel akarnak foglalkozni, de olyan szempontok szerint, amelyek nem teszik nélkülözhetetlenné a magyar nyelvtudást. Vajon elegendő számban állnak-e rendelkezésre olyan világnyelveken kiadott kézikönyvek, amelyek kultúránkat, vagy társadalomtudományunk eredményeit ismertetik a világgal?

Magyarországon már kialakultak a fórumok, ahol a hazánk iránt érdeklődő külföldi tájékozódást nyerhet, de az sem lehet közömbös azonban számunkra, hogy a külföldi egyetemeken milyen képet alakítanak ki rólunk.

(1981.)

B r a t i n k a József

Magyar nyelv kezdőknek - franciául

Amikor hozzászólásomra készültem, azt a kérdést tettem fel magamnak: mi volna az a téma, amely a lektori konferencia érdeklődésére leginkább számot tarthat; és másfelől, amely a magam munkájáról, tapasztalataimról vagy éppen gondjaimról is képet tud adni. Választásom a kezdő nyelvoktatásra és egy hozzá kapcsolódó kísérletre esett. Magyarázatul csak annyit: itt, a nyelvtanulás első fázisában dől el sok minden a továbbiakra nézve is; ez látszik a legkönnyebbnek, tehát itt kell a legkörültekintőbben eljárunk.

Néhány szót munkahelyemről: a hozzávetőlegesen másfél évtizede fennálló "egyszemélyes" lille-i magyar lektorátus egy tekintélyes nyelvi tanszék, közelebbről

pedig az orosz szekció egységeként kínál választható kollégiumot, három egymást követő évfolyamon, bölcsész, illetve bármilyen szakos hallgatóknak. Tehát ténylegesen idegen nyelvként, valamint választhatóként kell oktatni a magyart, amely ezenfelül még "nehéz nyelv" hírében is áll, vagy a "kis nyelvek" eléggé nem tisztázott kategóriájába sorolódik. Ilyen körülmények között jelentőségét nehéz volna túlbecsülni; másrészt épp ezért követel komoly és elszánt munkát.

A választható idegen nyelv minősítés egyszersmind a motiváció jellegét is jelzi: nagyobb a szóródás, a véletlenek szerepe, sok esetben jelentkezik a különlegesség mint indíték. Viszonylag szűkebb azoknak a köre, akik eszköz jellegű nyelvként, illetve származásuk által indítatva akarják tanulni a magyart. A választás mindenestre indítékot tétel; az indíték pedig bármiféle is - elegendő a kezdethez, és átalakulhat valódi motivációvá. Fontos tehát ezeknek tapintatos felderítése, majd pedig, az oktatómunka során megerősítésük és összehangolásuk. E vonatkozásban magam nem a különválasztás, hanem az egyesítés híve vagyok; megfigyeltem ugyanis, hogy a magyar származásúak motivációs bázisának egyfajta kisugárzó ereje is van.

A kezdő évfolyamon tankönyvként a NEI sokéves gyakorlatában kiforrott Színes Magyar Nyelvkönyvet használtam, e tanévben először. Kísérletnek szántam, amelyre voltaképp a kényszerűség, a francia ajkúak számára készült korszerű nyelvkönyv(ek) már-már kétségbeejtő hiánya vitt rá. (Talán nem túlzás, hogy a Lelkes-tankönyv ma már alig jöhet számításba, az egyéb nyelvűeknek írottak meg más téren okoznak gondot.) Legegyszerűbb tehát, gondoltam, egy jól bevált anyagot felhasználni. A felhasználás persze inkább átültetést jelent, ami elvi és gyakorlati kérdéseket is felvet.

Hogyan alkalmazható - Szépe György javasolt műszavával - a második nyelv feltételeihez igazodó tankönyv idegen nyelvi környezetben? Felhasználható-e az intenzív nyelvtanulás koncepciója és tananyaga a kis óraszámú, heterogén összetételű, ám egységes anyanyelvű csoportok esetében? Milyen módszertani és terjedelmi változtatások, módosítások vagy kiegészítések szükségesek?

E kérdésekre a gyakorlat, saját tapasztalataim alapján próbálok röviden válaszolni. Az első - kézenfekvő - eltérés a nyelvi közeg természetéből adódik: a magyar tanítása voltaképp idegen nyelven folyik; van egy közvetítő nyelv, amely a lektornak második nyelve. A tankönyv nyelvtani szabályt szemléltető példamondatait tehát közvetlen magyarázattal egészíthetők és egészítendőek ki. Mindebben nagy fontosságot tulajdonítok az eszköznyelvvél - esetemben a franciával - való módszeres összevetésnek, vagyis a kontrasztív szemléltető elemzéseknek. Hasonlóképp figyelemmel tudunk lenni az interferenciális jelenségekre (pl. a nominális mondat, az egyeztetések vagy a helyviszony-jelölés esetében). A közölhetőség folytán mellőzhetővé (de nem zavaróvá) válik a tankönyv nyelvtani szimbólumrendszere, illetőleg közvetlenül támaszkodni lehet a hallgatók meglévő nyelvtani fogalomkészletére. (Magam pl. a virág szép és a szép virág típusú szerkezetek különbségét legegyszerűbben az "attribut" és az "épithète" fogalmával tudtam tisztázni.) Végül, módszeresen irányíthatóvá és gyakorolhatóvá tehető a fordítás. A nyelvtanulásnak, mint tudjuk, ez csak járulékos célja; az írásbeli vizsga azonban megnöveli fontosságát.

Az intenzív jelleg és a kis óraszám ellentéte a gyakorlatban nem jelent megoldhatatlan akadályt. A haladás üteme természetesen jóval lassabb, s az inten-

zív koncepciót leginkább a begyakorlás mélységében vagyunk kénytelenek feladni, vagy a hallgatók egyéni - esetleg külön foglalkozásokkal támogatott - munkájára, szorgalmára bízni. A tankönyv első 5 leckéje, úgy vélem, bármely kezdő csoportban, szerényebb feltételek között is eredményesen használható; gondot jelent azonban a 6-7. lecke az alárendelt mondatok, illetve a névmási rendszer extenciójával. A magam részéről az adott feltételek mellett fontosabbnak tartom a birtoklás, birtokviszony kifejezésének elsajátítását, ilyen módon az 5. lecke után egyszerűen a 8-adikra tértem. Nem utolsósorban azért is, mert nagyjából ennyi fér bele az első tanév anyagába. (A kihagyott két leckére később természetesen visszatérek.)

A tananyag, főként az olvasmányok civilizációs beágyazottsága (budapesti helyszínek, helyzetek stb.) többnyire idegen környezetben sem zavaró; ellenkezőleg, az országismereti témák kapcsolópontjait szolgáltatja.

A feldolgozás módját és menetét illetően úgy látom, nincs szükség különösebb módosításokra. A Színes Magyar Nyelvkönyv leckéinek szerkezetével, rajzos-jelles gyakorlataival, eleven olvasmányjaival önmagában is útmutatást és ötleteket ad a kommunikáció-szempon-tú nyelvtanításra és a játékos feldolgozásra. Módszerek tekintetében is nyugodtam meríthetünk a NEI tapasztalataiból. Magam például sok hasznát vettem a páronkénti dialógusos gyakorlásnak, két okból is: jelentősen nő a hallgatónkénti tényleges beszédre, megnyilatkozásra jutó idő, emellett a szerepjátszási-utánzási helyzetek motivációs nyereséggel is járnak.

Végezetül szót ejtek még a szükséges és lehetséges kiegészítések, valamint a súlypontosítás kérdéseiről. A tanévet a finnugor nyelvrokonsági témájával, illetve nyelvünk alapvonásainak tipológiai és kontrasztív szemléletű felvázolásával kezdem. A hangsúly természetesen

sen az eitérésekre, a sajátságokra esik (ezt várják a hallgatók is), az érdeklődés felkeltésével pedig a nyelvünket illető "nehéz" minősítés is semlegesíthető. - Az első igazi erőpróba az ábécé és a hangtani áttekintés. Egyes részeinél (pl. rövid-hosszú hangpárok, magánhangzó-harmónia) alapos begyakorlásra van szükség, különben minduntalan beléjük botlunk (lásd: az előhangzók kérdése). Sajátos és nem egyszerűen helyesírási problémát okoznak az ékezetek, aminek háttérében az interferencia áll. A franciák számára az ékezet járulékos (hogya ne mondjam: dekoratív) szerepű; rá kell mutatnunk tehát a magyar ékezetek tényleges értékére. (Jól szolgálja ezt a kár - kár típusú oppozíciós szósorok bemutatása.) A fonetikai alapismertetek bizonyos fokú szárazságát egyrészt az országismereti témákkal, másrészt játékos kiejtési gyakorlatokkal oldom: mondókákkal, gyermekversekkel, valamint népdaltanulással. Mindez hangulatot teremt, keretet ad az óráknak, s affektív tényezőivel működésbe hozhatja a - nyelvtanulás kapcsán gyakorta emlegetett - jobb agyféltekét.

A magyar nyelv elsajátítása alighanem kezdetben és jól kitapintható pontokon okozza a legfőbb nehézséget. E meggondolásból és az iménti szempontok figyelembevételével hangtani bevezetőt, valamint gyakorlóanyagot állítottam össze francia hallgatók számára. Ez volt a tankönyvhöz készült egyik segédanyag. Lexikai és alaktani indítékú a másik: egy magyar-francia kis-szótár (szójegyzék), amely a nyelvkönyv első 8 leckéjének szavait, a használatukhoz szükséges morfológiai adalékokkal együtt tartalmazza. Ezeket - a többes számra, az eltérő tárgyesetre, a személyragozásra utaló adatokat - azért is szükségesnek tartom, mert a leckék szöszedeteiből többnyire hiányoznak, s így sok bizonytalanságot okoznak. Mindkét anyagot házi sokszorosítás útján adtam hallgatóim kezébe, a Színes Magyar Nyelvkönyv mellé.

Hozzászólásom bevezetőjében kísérletről szoltam. Összegzésként -a vázlatossághoz illő tömörséggel - hozzátehetem: a kísérlet eredményesnek bizonyult. - Példám és az itt elmondottak bizonyítják, hogy a Szines Magyar Nyelvkönyv eltérő oktatási feltételek mellett is jól használható. Ugyanakkor - természetesen - nem pótolhatja az egyes közvetítő nyelvekre kidolgozott, korszerű tankönyveket. Nem pótolja, de segít áthidalni a hiányt, amely a francia vonatkozásában különösen sürgető.

(1985.)

H o f f m a n n O t t ó

Tankönyvcsalád haladók részére /vázlat/

Több évtizedes gond, hogy a haladóknak szánt, úgynevezett második lépcsős nyelvkönyv még mindig nem készült el, pedig mindennapi feladatunk, hogy a hazai felsőoktatási intézmények I-II. évfolyamán tanuló több ezer külföldi diákot olyan nyelvi utóképzésben részesítsük, amely a Nemzetközi Előkészítő Intézetben (ill. az NDK-sok esetében az anyaországban) elsajátított magyarnyelv-tudást fokozottabban alkalmassá teszi szaktudományok elsajátítására és a kommunikáció lebonyolítására a társadalmi érintkezés bármely területén. Azaz: köznyelvi, társalgási, szakmai nyelvtudásukat egyaránt magasabb szintre kell emelnünk, miközben meg kell szüntetnünk - a nemzeteként annyira eltérő - nyelvi, stílus-